RESTABILIREA ECHITĂŢII SOCIALE ŞI PEDEAPSA PENALĂ

Cristina GHERBOVEȚ

CZU: 343.211 cristina.gherbovet@gmail.com

Restoring social equity is one of the purposes of criminal punishment, enshrined in the Criminal Code of the Republic of Moldova. Even if equity is the basis of criminal law, this goal is not so easy to achieve, because restoring social equity can only be achieved by reconciling the interests of all parties involved in the conflict generated by crime - the state and society, the offender and the victim, a goal not at all easy to accomplish.

Unul dintre scopurile pedepsei penale este restabilirea echităţii sociale, un lucru destul de dificil şi (aparent) subiectiv, dar greu de înfăptuit, în primul rând, pentru că pedeapsa penală trebuie să fie de o aşa natură ca să „împace” toate părţile. Ar fi greu de vorbit despre o restabilire a echităţii sociale, atunci când se aplică o pedeapsă prea blândă sau una prea dură, adevărul este undeva la mijloc şi este căutat de către doctrină din cele mai vechi timpuri (cel puţin de la Aristotel), iar legiuitorul încearcă să găsească echilibrul prin adoptarea unor legi care să fie aplicate, astfel încât echitatea şi dreptatea să triumfe.

Pedeapsa, prin esenţa sa, reprezintă consecinţa săvârşirii de infracţiuni, constituind o ripostă a societăţii la faptele celui care a încălcat legea. Pedeapsa este una dintre cele mai controversate probleme ale tuturor timpurilor, ca şi problema existenţei şi de altfel ca cea a sensului vieţii, frământând raţiunea umană. Iar în contextul restabilirii echităţii sociale prin pedeapsă, aceasta obţine o încărcătură şi mai mare. Întru realizarea acestui scop, întâi de toate, aplicarea oricărei pedepse penale trebuie să corespundă principiilor recunoscute şi stabilite pentru această instituţie de drept penal (legalităţii, egalităţii, umanismului). Pedeapsa nu poate avea un scop în sine, anume de a răspunde la rău cu rău, deoarece ea nu apare dintr-o dorinţă abstractă de răzbunare ori de răsplătirea răului cu rău, ci dintr-o necesitate concretă de a împiedica repetarea faptelor antisociale şi apărarea valorilor sociale fundamentale. Pedeapsa intervine pentru a apăra societatea prevenind ca infractorul să respecte faptele sale, ca alţi indivizi să-i urmeze exemplul şi ca sentimentul de revoltă în conştiinţa membrilor societăţii să degenereze în consecinţe funeste până la manifestări antijustiţie [1, p.19]. Prin urmare, în toate cazurile în care textele îi permit, organul de aplicare, interpretând legea, „trebuie să introducă în hotărârile sale principii de echitate şi de dreptate socială” [2, p.348]. În egală măsură, claritatea, precizia şi previzibilitatea legilor determină justa lor aplicare şi conduce la restabilirea echităţii sociale. Pentru ca echitatea socială să fie reală, iar pedeapsa echitabilă, aceasta trebuie să fie dispusă cu respectarea strictă a principiilor de drept penal. În mod deosebit remarcăm următoarele principii:

- *Principiul legalităţii*, care constituie o garanţie a libertăţilor şi drepturilor cetăţeneşti, a desfăşurării ordonate şi disciplinare a relaţiilor sociale. Aceasta este posibilă numai pe baza stabilirii prin lege a unei demarcaţii nete dintre o faptă ilicită cu caracter penal şi ceea ce reprezintă o faptă ilicită nepenală (legalitatea incriminării) şi, totodată, numai prin aplicarea acelor sancţiuni care au fost prevăzute de lege şi în limetele stabilite de aceasta (legalitatea pedepsei) [1, p. 19].
- *Personalitatea pedepsei*, care este un lucru atât de natural, pedeapsa se aplică numai persoanei care a comis o infracţiune, ca o retribuţie (răsplată) pentru încălcarea perceptului cuprins în norma penală. Aceasta înseamnă că pedeapsa şi consecinţele ei trebuie să fie suferite numai de cel vinovat.
- *Principiul individualizării pedepsei* asigură ca pedeapsa să corespundă gravităţii infracţiunii şi nevoilor de îndreptare ale infractorului.

Restabilirea echităţii sociale ca scop al pedepsei în legea penală a obţinut pentru prima dată consolidarea sa normativă, atunci când a fost adoptat actualul Cod penal al Republicii Moldova, în vechiul Cod penal (1961), în art. 20, ţelurile pedepsei nu cuprindeau şi restabilirea echităţii sociale. Chiar dacă în Codul penal actual al Republicii Moldova, restabilirea echităţii sociale este considerată un scop al pedepsei, în teoria dreptului penal, o astfel de „inovaţie" nu a provocat o opinie unanimă. Unii constată acceptabilitatea acestui scop în raport cu pedeapsa, înţelegându-l ca restabilirea justiţiei sociale în raport cu victimele (restabilirea intereselor individului, societăţii şi statului încălcate de infracţiune), pe de o parte, iar pedeapsa justă a infractorului, pe de altă parte. Alţii se opun recunoaşterii restabilirii echităţii ca scop al pedepsei, justificând acest lucru prin faptul că conţinutul echităţii sociale şi mijloacele de realizare a acesteia sunt mai degrabă amorfe şi nu există criterii obiective pentru realizarea acesteia. Astfel, observând că echitatea este o categorie morală şi etică, lipsită de conţinut juridic. Ca un alt argument, cei care se opun acestui scop, invocă faptul că dreptul penal nu este de natură reparatorie, compensatorie, ceea ce este inerent dreptului civil.

Echitatea este un concept evaluativ, criteriile sale sunt diferite pentru diferiţi indivizi. Ceea ce este corect într-un caz poate părea în mod clar nedrept în altul, de aceea, o abordare individuală este importantă atunci când se atribuie pedepsele. M.I. Bajanov scrie că: „Pedeapsa aplicată este echitabilă atunci când reflectă corect conştiinţa de drept şi normele morale acceptate de societate. Pedeapsa aplicată de instanţa de judecată trebuie să corespundă cerinţelor morale ale oamenilor, să convingă despre corectitudinea politicii penale. Faţă de infractorii periculoşi şi deosebit de periculoşi, pentru ca să fie echitabilă, trebuie să fie aspră. În acelaşi timp, faţă de persoanele ce au comis infracţiuni care nu prezintă un grad sporit de pericol social, ţinându-se cont de personalitatea făptuitorului, în corespundere cu principiul echităţii trebuie să se aplice o pedeapsă mai blândă sau, în general, să fie înlocuită cu alte măsuri de influenţă" [4, p. 21-22].

Restabilirea echităţii sociale, poate fi realizată doar prin concilierea intereselor tuturor părţilor angajate în conflictul generat prin infracţiune – statul şi societatea,

infractorul şi victima. Echitatea este o categorie etico-morală, şi nu una juridică, de aceea, conţinutul ei este unul variabil pe parcursul timpului, şi poate să difere de la o societate la alta. Funcţia de restabilire poate fi interpretată ca fiind înlăturarea sau compensarea răului generat prin infracţiune cu o pedeapsă corespunzătoare prejudiciului cauzat valorilor sociale, care să nu fie exagerat de blândă sau de severă. Într-o primă accepţiune, restabilirea echităţii sociale ar însemna că pedeapsa trebuie să fie fixată în corespundere cu caracterul şi cu gradul prejudiciabil al infracţiunii săvârşite, cu circumstanţele în care a fost săvârşită, precum şi cu personalitatea infractorului. Dintr-un alt aspect, faptul luării în consideraţie a intereselor celor care au suferit în urma infracţiunii este indispensabil pentru o adevărată echitate socială. Astfel, în acest context, echitatea înseamnă respectarea balanţei dintre interesele infractorului (stabilirea unei pedepse care să nu fie prea aspră, aplicarea instituţiei de individualizare postcondamnatorie), pe de o parte, şi interesele sociale sau individuale care au fost prejudiciate, pe de altă parte (pedeapsa justă poate contribui la diminuarea suferinţei morale suportate de victimă şi societate, precum şi compensa dauna materială cauzată). În această perspectivă, restabilirea echităţii sociale nu poate fi concepută fără a se ţine cont de următoarele aspecte: stabilirea unei pedepse care să corespundă cu caracterul prejudiciabil al infracţiunii, cu circumstanţele atenuante şi agravante, cu personalitatea infractorului; compensarea prejudiciului cauzat prin infracţiune victimei sau societăţii; nesupunerea de două ori la pedeapsă penală pentru aceeaşi faptă; precum şi neadmiterea cauzării de suferinţe şi înjosirea demnităţii condamnatului. Echitatea ne apare ca fiind scopul final al pedepsei, pentru că pedeapsa va restabili echilibrul social, dar poate fi, de asemenea, concepută şi ca mijloc de a tempera şi umaniza aplicarea sancţiunilor.

Restabilirea echităţii sociale şi pedeapsa penală sunt, desigur, într-o strânsă legătură, în condiţiile actuale, ne putem imagina cu dificultate cum s-ar putea restabili echitatea socială fără aplicarea unei pedepse (echitabile). Pedeapsa îşi are locul său pentru a putea fi în prezenţa unei echităţi, unei dreptăţi. Totodată, la aplicarea acesteia trebuie să se ţină cont de principiul individualizării. Considerăm că doar o pedeapsă individualizată, adaptată la o speţă concretă, va conduce într-un final la restabilirea echităţii sociale şi înfăptuirea echităţii sociale.

Referinţe:

1. Lector univ. dr. Gheorghe DIACONU. *Pedeapsa în dreptul penal*. Bucureşti: Lumina Lex, 2001.
2. MAZILU, D. *Tratat de teoria generală a dreptului*. Bucureşti: Lumina Lex, 2009.
3. БАЖАНОВ, М.И. *Назначение наказания по советскому уголовному праву*. Киев: 1980.